

PROBLEMS OF NATIONAL PUBLIC AND PRIVATE LAW

Ірина Ващенко

Національний університет «Одеська юридична академія», Україна

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ НАРКОБІЗНЕСУ

Iryna Vashchenko

National University "Odesa Law Academy", Ukraine

FORENSIC CHARACTERISTIC OF ORGANIZED CRIMINAL ACTIVITY IN THE FIELD OF DRUG TRAFFICKING

The article aims to study basic principles of forensic characteristics of organized criminal activity in the field of drug trafficking. The concept of forensic characteristics of organized criminal activity in the field of drug trafficking was considered, content of its elements was determined. The content of the concept of drug trafficking, organized criminal activity, the characteristic features of organized criminal groups and formations were described by the author. A characteristic feature of this category of crimes is that a prominent role in the mechanism of tracing is directly attributed to drugs as objects of crime. It is drugs in the illegal possession are the most important traces and are essential features of any method of committing this category of crimes. Further development may be aimed at a more detailed analysis and the composition of its elements that characterize the activities of criminal organizations, taking into account the dynamics of drug crimes and the regional peculiarities of their commission.

Keywords: forensic characteristic, organized criminal activity, drug business, drug trafficking, organized crime groups, formation.

Злочини у сфері обігу наркотиків сьогодні вчиняються переважно організованими угрупованнями у більшості регіонів України. Безупинне зростання кількості наркоманів призводить до активного формування наркобізнесу як однієї з основних ланок організованої злочинності.

Організована злочинність – істотний чинник, що посилює напруженість і дестабілізує відносини у суспільстві, перешкоджає оздоровленню економіки, упорядкуванню процесів, що відбуваються у цих сферах, сприяє деформації економічних відносин¹.

Останнім часом особливе занепокоєння світового співтовариства викликає зростання організованої злочинності у сфері наркобізнесу, яке відбувається погрожуючими темпами.

Наркоманія стала елементом негативної молодіжної субкультури. Висока рентабельність наркобізнесу зумовила його практичну повну монополізацію організованими злочинними угрупованнями, які створюють «індустрію» виготовлення і поширення наркотиків, сьогодні вчиняються переважно організованими угрупованнями у більшості регіонах України. Безупинне зростання кількості наркоманів призводить до активного формування наркобізнесу як однієї з основних ланок організованої злочинності. Зростає професіоналізм та організованість злочинців у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, чому сприяють зв'язки між вітчизняними та злочинними угрупованнями, що займаються збутом наркотичних засобів, а також близькість України до азіатських країн-виробників і до європейського ринку збуту.

¹ Биленчук, П.Д., Еркенов, С.Е., Кофанов, А.В. (1999). *Транснаціональна преступность: состояние и трансформация*. Учеб. пособ. Киев, 18.

Наркобізнес – одне з найнебезпечніших явищ сучасної злочинності. В юридичній науці існує багато визначень даного поняття. Наприклад, О.М. Джужа розглядає його як кримінально-карну корисливу діяльність у сфері незаконного обігу наркотиків у вигляді промислу¹. Зазвичай такою діяльністю займаються злочинні формування, які, отримуючи величезні доходи, «відмивають» їх. У таких випадках наркобізнес набуває форми організованої злочинності, якій притаманні ієрархічна структура, суворі дисципліна, розподіл ролей, наявність корупційних зв'язків тощо.

Отже, слід погодитися з думкою російського вченого Г.М. Меретукова, який стверджує, що наркобізнес, вчинений організованими злочинними групами (професійна злочинність), – це складова частина організованої злочинності, що спеціалізується на незаконному обігу наркотичних засобів².

З погляду на сучасні умови розвитку організованої злочинної діяльності та аналізуючи матеріали практики, організовану злочинну діяльність можна охарактеризувати як особливий вид кримінального промислу, здійснюваний організованими злочинними формуваннями, що мають відповідні поставленим злочинним цілям структуру, внутрішню організацію, управління і зовнішні зв'язки (у тому числі і корумповані), і реалізований шляхом планування і вчинення різних видів злочинів, як загальнокримінальної, так і економічної спрямованості.

У Тлумачних словниках української мови серед інших значень дієслова «організувати» фігурує й таке: «чітко налагоджувати, належно впорядковувати що-небудь»³. На підставі зазначеного, можна дійти висновку, що кожному прояву умисної злочинної поведінки притаманний елемент організованості. Навіть злочини, які вчиняються ситуативно, без будь-якої підготовки, містять елементи організованості. Ще вищий рівень організації спостерігається при вчиненні заздалегідь задуманого злочину, що нерідко планується, причому продумуються не тільки окремі деталі здійснення посягання, а й шляхи відступу за несприятливого збігу обставин, способи уникнення кримінальної відповідальності тощо. Саме подібний зміст вкладає у поняття організованого злочину А. Долгова. На її погляд, це такий злочин, який характеризується заздалегідь обдуманим умислом; плануванням процесу його здійснення, у тому числі готуванням до нього, легалізації злочинних доходів; продуманим захистом злочинця від викриття, включаючи підкуп чи інші форми нейтралізації можливих свідків або інших осіб⁴.

Узагальнюючи зазначене вище, можна сказати, що організованою злочинною діяльністю є та діяльність, яка здійснюється у межах чи завдяки злочинним організаціям та організованим групам.

Наукова розробка методик розслідування організованої злочинної діяльності можлива лише на базі виявлених і вивчених криміналістичних особливостей організованої злочинної діяльності в цілому і її окремих видів, тобто криміналістичної характеристики.

Поняття криміналістичної характеристики організованої злочинної діяльності можна сформулювати, як систематизовану сукупність типових ознак, обумовлених її структурою, що характеризують і відбивають погоджену діяльність учасників злочинних організацій під час підготовки і безпосереднього вчинення, а також при здійсненні протидії розслідуванню.

Ґрунтуючись на структурі криміналістичної характеристики злочинів і основних напрямків криміналістичного вивчення злочинної діяльності та її протидії, до криміналістичної характеристики злочинів, що вчинені організованими формуваннями, доцільно включати: 1) дані про характеристику злочинної діяльності (базові види, допоміжні, споріднені, побічні злочини); 2) відомості про типові схеми, технологію, механізм злочинної діяльності; 3) характеристику сфери (області) здійснення організованої злочинної діяльності і предмета кримінального інтересу і посягання; 4) характеристику її розвитку (витоки, динаміка, інтенсивність); 5) характеристику системи даних про способи підготовки, вчинення і приховання злочинів і типових наслідків їх застосування; 6) характеристику обстановки вчинення злочинів (місце, час, умови); 7) характеристику організації і методів здійснення розвідки, прийомів збору інформації, необхідної для організованої злочинної діяльності (як при підготовці і вчиненні злочинів, так і в процесі їх

¹ Джужа, О.М. (ред.). (2002). *Кримінологія: підручник для студентів*. Київ, 329.

² Меретуков, Г.М. (1995). *Правовые и криминалистические проблемы борьбы с наркобизнесом, совершаемым организованными преступными группами*: Автореф. дис... д-ра юрид. наук. Москва, 30.

³ Новий тлумачний словник української мови (1998). Т.3. Київ, 130.

⁴ Долгова, А.И. (1998). *Организованная преступность*. Москва, 228.

розкриття і розслідування); 7) характеристику організованого злочинного формування (рівень, структура, прийоми добору і вербування нових учасників злочинних організацій, організація їх навчання, розподіл їх функціональних обов'язків, регламентування поведінки учасників злочинної організації), а також його зв'язків (у тому числі міжнародних) і взаємин з іншими злочинними організаціями; 8) характеристику методів, способів і прийомів встановлення корумпованих зв'язків у правоохоронних органах, органах державної влади і управління, і способів їх використання; 9) характеристику особистості учасників злочинних організацій (відповідно їх місця в ієрархічній структурі формування); 10) характеристику мотивів і цілей злочинів; 11) характеристику особистості можливих жертв злочинів (включаючи посадове положення, наявність зв'язків з злочинними організаціями та ін.).

Значення розроблення криміналістичної характеристики організованої злочинної діяльності у сфері наркобізнесу визначається складністю доведення факту участі в них усіх членів даної групи поряд із встановленням обставин визначеного діяння, а частіше діянь.

Побудова криміналістичної характеристики злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами / формуваннями (далі – ОЗГ/Ф) у сфері наркобізнесу, не є звичайним складанням характеристик і визначенням відповідних методик розслідування. Аналізована криміналістична характеристика повинна відбити специфічний зв'язок окремих (видових) характеристик з урахуванням особливостей кримінальної діяльності ОЗГ/Ф. Така характеристика злочинів покликана об'єднати дві взаємозалежні системи даних. До них доцільно віднести криміналістичну характеристику визначених видів злочинів із виділенням специфічного напрямку злочинної діяльності ОЗГ/Ф, а також криміналістичну характеристику самої ОЗГ/Ф як кримінального формування. Перша система складає основу криміналістичної характеристики визначеного виду злочинів; друга – виступає як її специфічний елемент, що характеризує ОЗГ/Ф і окремих її членів-суб'єктів злочину (особистість злочинця), злочинні співучасті. Дана система покликана слугувати розвитку системи криміналістичної характеристики відповідного виду (видів) злочину з урахуванням особливостей, характерних для вчинення його ОЗГ/Ф.

Найважливішим елементом криміналістичної характеристики організованої злочинної діяльності у сфері наркобізнесу, є характеристика самої групи, злочинної організації, членів такої групи.

У криміналістичній характеристиці ОЗГ/Ф необхідно насамперед виділити організаційну структуру, обумовлену самою сутністю даної злочинності, без чого вона перетворюється на звичайну злочинну групу. Цей елемент характеристики переважно виявляється у внутрішньо груповому розподілі функцій учасників ОЗГ/Ф, у прийнятій організаційній системі, що визначає ієрархічність, кримінальне лідерство, дисципліну, норми поведінки, неформальну нормативну базу, систему санкцій і заохочень. Додатково слід зазначити, що деякі автори вважають, що поняття організованої злочинності охоплює лише діяльність злочинних організацій. На їх погляд, для сучасної організованої злочинності характерні дві форми об'єднання: злочинні організації та об'єднання «злочинців у законі»¹. Очевидно, що автори розглядають найбільш розвинуті форми організованої злочинності, в структурі якої немає місця злочинній діяльності організованих груп та інших об'єднань, які не мають, скажімо, значних коштів, корупційних зв'язків, більш прості за своєю побудовою.

На противагу зазначеним вище підходам в окремих працях простежується більш помірковане і, більш правильне тлумачення рівнів організованої злочинності. Так, О. Гуров виділяє три рівні – примітивний, середній та високий. До примітивного рівня він відносить групи з простою структурою: «ватажок – учасники». Кількісний склад таких груп коливається у межах від трьох до десяти чоловік. Корупційні контакти для них є рідкісними; їх члени переважно вчиняють крадіжки, грабежі, розбої, шахрайство. Середній рівень становлять угруповання, що є ніби перехідною між вказаними вище групами та більш досконалими злочинними утвореннями. В них має місце виділення окремих підрозділів-бойовиків, розвідників, виконавців, охоронців. Як правило, ці угруповання мають корупційні зв'язки з чиновниками органів влади та управління. Високий рівень утворюють кримінальні організації з мереживною (сітьовою) структурою, які мають

¹ Лихолоб, В.Г., Филонов, В.П., Коваленко, О.И., Михайлова, А.Е. (1997). *Криминология: Учеб. (для учебных заведений МВД Украины)*. Киев, 206, 214, 215.

наявність матеріальної бази (спільних грошових фондів, банківських рахунків, нерухомості); легального прикриття у вигляді зареєстрованих фондів, спільних підприємств, кооперативів, ресторанів тощо; колегіального органу управління, утворюваного групою осіб (радою), майже рівних за своїм статусом; функціонально-ієрархічної побудови з розподілом організації на окремі групи; міжрегіональних зв'язків керівного ядра, охоронців, інформаційної служби, «контролерів» тощо; статуту у формі певних правил поведінки, традицій, «законів» та санкцій за їх порушення; специфічної мовної системи, зокрема жаргону; інформаційної бази, створюваної, зокрема, шляхом здійснення розвідки та контррозвідки; своїх людей в органах влади, судових та правоохоронних органах. Ці організації розподіляють між собою сфери впливу. Для них характерна спеціалізація злочинної діяльності. Поряд з цим О. Гуров виділяє таку особливу форму злочинного об'єднання, як співтовариство «злочинців у законі»¹.

Можна дійти висновку що, організована злочинність відображає мережу соціальних зв'язків у суспільстві і дані структури варто розглядати не з погляду їх розподілу на дрібні та великі організації чи на оформлені структури і неформальні мережі, а з погляду безупинного перетворення малих структур на великі й гнучкі, однієї мережі на бюрократичні структури іншої. Крім того, важливо врахувати елементи наступності й послідовності, характерні для організованих злочинних угруповань, те, що деякі з них можуть поєднувати елементи сформованої ієрархічної структури на одних рівнях з більш розмитою і гнучкою системою взаємин на інших(нижчих) рівнях.

Хотілося більш детально зупинитися на ознаках, притаманним організованим злочинним групам. У літературі немає однозначного підходу до визначення ознак організованої злочинної групи. Так, О.Гуров виділяє такі ознаки організованої злочинної групи: суворе «ієрархія», тривале існування, тривале існування, заняття злочинною діяльністю як «бізнесом»².

Українські кримінологи зазначають, що з кримінологічної точки зору злочинна організація передусім характеризується певною структурою, в якій виділяються: ієрархічність, розподіл ролей і функцій, наявність «нормативних приписів», самофінансування, систематична злочинна діяльність. А останню характеризують: протиправні засоби досягнення мети; професіоналізм і спеціалізація; конспірація; здійснення розвідувальних і контррозвідувальних заходів; прагнення нейтралізувати працівників державних органів влади і управління (корупція); зовнішня видимість законних дій.

Крім того, в юридичній літературі висловлюється точка зору, згідно з якою організовану групу утворюють дві або більше особи, що попередньо організувалися для вчинення одного чи кількох злочинів. Серед ознак виділяються попередня змова і стійкість, під якими розуміють наявність постійних зв'язків між членами групи і специфічних методів діяльності з підготовки та вчинення злочинів.

Більш чітко ознаки організованих злочинних груп виділяє В. Кантемиров: а) наявність специфічних організаційних і виконавчих структур, чітко сформована внутрішня ієрархія, спрямованість умислу членів групи на злочинну діяльність постійного характеру, наявність суворої дисципліни, системи заохочень і санкцій, їх практична реалізація; б) законспірований, планований характер злочинної діяльності, чіткий розподіл ролей, функцій, орієнтація членів на спеціалізацію, прагнення до отримання максимальних доходів; в) наявність лідера, що має значний авторитет у злочинному світі або користується підтримкою «авторитетів» із кримінального середовища; г) використання сучасних технічних засобів, транспорту, зброї; д) здійснення членами групи заходів з метою нейтралізації форм соціального контролю, цілеспрямоване розроблення заходів протидії правоохоронним органам, корумпування; е) прагнення до розширення сфери діяльності і впливу в масштабах регіону; є) наявність значних коштів для відтворення злочинної діяльності, матеріальна підтримка членів груп, злочинних угруповань та організацій; ж) прагнення до встановлення міжрегіональних зв'язків³.

В науковій літературі є визначення такої ознаки організованої злочинної групи, як попередня організованість для вчинення одного або кількох злочинів. Попередня організованість може полягати у здійсненні учасниками групи таких дій: підготовка двома або більше особами плану

¹ Кудрявцев, В.Н., Эминов, В.Е. (1997). *Криминология: Учеб.* Москва, 258.

² Гуров, А.И. (1995). *Красная мафия.* Москва, 297.

³ Контемиров, В.Т. (1992). *Криминалистическая характеристика групп в сфере организованной преступности.* Автореф. дис... канд.юрид.наук. Волгоград, 19.

вчинення злочину, попередній розподіл ролей, наявність відповідних засобів для вчинення злочину, усунення можливих перешкод, попередня підготовка, спрямована на приховання та збут викраденого, слідів злочинної діяльності або самих злочинців тощо. На думку В. Коновалова, термін «попередня організованість» точніше характеризує організовану злочину групу, ніж ознака стійкості, яку досить часто використовують окремі науковці та практики¹.

Стійкість організованих злочинних груп у сфері наркобізнесу можна визначити через стабільність її складу, тісний взаємозв'язок між її членами, узгодженість їх дій, сталість форм і методів злочинної діяльності, тривалість існування і кількість вчинених злочинів, а також ретельне планування злочину, попередню підготовку знарядь злочину та розподіл ролей.

Аналізуючи термін «стійкість», окремі автори виділяють тривалість існування і особливості злочинної діяльності групи. Так, В. Комісаров вважає, що стійкість – це стан групи, який характеризується наявністю міцних зв'язків між співучасниками, специфічними індивідуальними формами і методами діяльності. Для таких груп характерні: високий ступінь організованості; стабільність складу групи й організаційної структури; наявність своєрідних, індивідуальних за характером форм і методів діяльності; сталість форм і методів злочинної діяльності². Тривалість існування, кількість вчинених злочинів та особливості організованої діяльності показниками стійкості можуть бути тільки у поєднанні з іншими критеріями.

У науковій літературі є й інші погляди на ознаки стійкості злочинної групи, а саме а) стабільність складу учасників, замкнутість, сталість і відособленість як засіб самозбереження групи; спільність поглядів і соціальних постанов негативного характеру; спільність егоїстичних інтересів, які породжують психологічну згуртованість; ціннісно-орієнтаційна єдність; групове прагнення досягнення поставлених злочинних цілей, що формує єдність наміру; б) тісний взаємозв'язок; безпосередня контактність між членами організованої злочинної групи; постійно підтримувати особисті відносини, що набули характеру відповідальної залежності між ними; в) погодженість дій, побудована на системі розподілу ролей і функціональних обов'язків; надійна система зв'язку; взаємовиручка, конспірація і взаємний контроль; г) сталість форм і методів організованої злочинної діяльності, способів здійснення, як правило, однотипні злочини; д) тривалість існування і кількість вчинених злочинів.

Переважає більшість науковців ознаками, які характеризують організовану злочинну групу, вважають сталість форм і методів злочинної діяльності³. Так, на думку Т. Шутевої, ця ознака знаходить своє уособлення у розробленні планів конкретних нападів; розподілі ролей між учасниками нападів; вивченні графіка (стилю) життя передбачуваних потерпілих, їх переміщення у просторі і часі, у пошуку «найуразливішого» місця; виборі зброї та вибухових пристроїв; вивчені шляхів підходу і відходу з місця нападу, у виборі транспорту; повторюваності вимог, висунутих при нападах або виражених у діях без словесного обґрунтування⁴.

В юридичній літературі немає однозначної думки щодо застосування ознаки сталості форм і методів злочинної діяльності для визначення організованої злочинної групи. Так, Н. Карпов, С. Євдокименко вважають, що організована злочинна група здатна до використання складних способів вчинення злочинів, до їх постійної зміни й удосконалення⁵.

Злочинні групи, які займаються незаконним обігом наркотиків, дуже різняться між собою як за ступенем організованості, так і за своїм складом і ступенем суспільної небезпеки. Тому неможливо дати всеохоплюючу та універсальну характеристику для всіх організованих груп, які займаються виготовленням і розповсюдженням наркотичних засобів.

Підсумовуючи вищевикладене можна дійти висновку стосовно характерних ознак організованих злочинних наркоугруповань, а саме: 1) високий ступінь організованості, наявність лідера, диференціація функцій виконавців усередині угруповання; 2) жорстка дисципліна, дотримання конспірації, безперечне підпорядкування чітко регламентованим правилам ієрархічних

¹ Коновалов, В. (1993). Что такое организованная преступная группа. *Законность*, 8, 25.

² Комиссаров, В.С. (1994). Понятие бандитизма в уголовном праве. *Вестник МГУ, серия 11. «Право»*, 4, 45.

³ Лисиченко, В.К. (2001). Дискусійні питання щодо поняття «організована злочинність» і типові ознаки кримінальних утворень в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС України: Збірник наукових праць*, 59.

⁴ Шутевова, В.Т. (1998). К вопросу о доказывании устойчивости банды. *Следователь*, 5, 8.

⁵ Карпов, Н.С., Євдокименко, С.В. (2001). *Злочинна діяльність*. Київ, 59.

стосунків у групі; 3) наявність зв'язків із корумпованими представниками правоохоронних органів, державних і комерційних структур, що використовуються для прикриття злочинної діяльності, «відмивання» (легалізації) прибутків, отриманих від наркоторгівлі; 4) тісний зв'язок керівників груп із кримінальним середовищем; така консолідація є вигідною; особи з кримінального середовища виконують функції забезпечення діяльності групи (розправа з конкурентами і членами групи, які намагаються припинити злочинну діяльність, тощо), а ділки наркобізнесу відраховують їм певний відсоток прибутку від незаконних операцій з наркотиками; 5) залучення до злочинних наркоугруповань спеціалістів (хіміків, лікарів, провізорів тощо).

До предмета злочинного посягання злочинів, що розглядаються, належать (у загальному вигляді): наркотичні засоби, психотропні речовини, аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин, прекурсори.

Визначення понять наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів наведені в Законі України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» від 8 липня 1999 р. Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин (далі – Перелік) також затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770 з відповідними змінами. До відповідного переліку наркотичних засобів аналоги не віднесені.

Широке розмаїття наркотиків зумовлює наявність великої кількості підходів до їх класифікації: окремі автори нараховують до 12 підстав для їх систематизування¹. Найбільш розповсюдженим у криміналістичній літературі є поділ наркотиків залежно від джерел їх походження на рослинні (природні) та синтетичні наркотичні засоби. Окремо можна виділити підклас напівсинтетичних наркотичних засобів².

Характерною особливістю розглядуваної категорії злочинів є те, що визначна роль в механізмі слідоутворення належить безпосередньо наркотичним засобам, як предметам злочинів. Саме наркотичні засоби в незаконному володінні є найважливішими слідами й виступають суттєвими ознаками будь-якого способу вчинення даної категорії злочинів. Сліди від наркотичних засобів залишаються: на місці злочинної події (у вигляді матеріальних і ідеальних слідів); на знаряддях злочину, використаних злочинцем; у місцях його подальшого знаходження, укриття або реалізації; на самому злочинці. Сліди злочину відбивають як особливості діяння, так і специфіку дій ОЗГ/Ф. При розгляді злочинної діяльності ОЗГ/Ф засоби вчинення і приховування злочинів необхідно описувати шляхом не тільки висвітлення злочинних дій, а й систематизації ознак діяльності ОЗГ/Ф і наслідків, що залишаються у вигляді слідів і місця їхньої локалізації.

Вибір напряму злочинної діяльності, з одного боку, залежить від обстановки й умов, у яких ОЗГ/Ф планують здійснювати свою діяльність у наміченому регіоні; з іншого боку, – визначає конкретний предмет зазіхання і засоби дії груп.

Обстановка й умови, що обираються ОЗГ/Ф для вчинення злочину, включають також час (сезон, час року); прогалини у нормативно-правовому регулюванні; неефективність діяльності контролюючих і правоохоронних органів; можливості використання корумпованості посадових осіб тощо.

Засоби дії ОЗГ/Ф характеризуються плануванням вчинення злочинів і заходів для їхнього приховування, особливо діянь у сфері наркобізнесу. У цих випадках застосовуються старанно і кваліфіковано-розроблені схеми проведення злочинних операцій з наркотиками, розподіли ролей учасників ОЗГ/Ф, використання нормативно-правових, організаційних недоліків.

Криміналістична характеристика організованої злочинної діяльності у сфері наркобізнесу не вичерпується наведеним описом найбільш значущих ознак її елементів і потребує подальшого розроблення. Подальша розробка може бути спрямована на більш детальніший аналіз та склад її елементів, що характеризують діяльність злочинних організацій, з урахуванням динаміки наркозлочинності й регіональних особливостей їх вчинення. А це, в свою чергу, дасть можливість ретельніше розробляти загальні та спеціальні заходи профілактики з метою ефективної протидії організованій злочинній діяльності у сфері наркобізнесу.

¹ Панова, Е.В. (2005). *Предмет преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотических средств и психотропных веществ*: Автореф. дис. Канд юрид. наук, Москва, 27.

² Самохін, О.Ю. (2004) Зміст криміналістичної характеристики незаконного обігу наркотичних засобів. *Вісник Київського нац. університету ім. Т. Шевченка: Юридичні науки*, 60-62, 47.

References:

1. Bilenchuk, P.D., Erkenov, S.E., Kofanov, A.V. (1999). *Transnacional'naja prestupnost': sostojanie i transformacija*: Ucheb. posob [Transnational Crime: state and transformation: textbook]. Kyiv, 18. [in Russian].
2. Gurov, A.I. (1995). *Krasnaja mafija* [Red Mafia]. Moscow, 297. [in Russian].
3. Dzhuzha, O.M. (red.). (2002). *Kryminolohiia: pidruchnyk dlja studentiv* [Criminology: a textbook for students]. Kyiv, 329. [in Ukrainian].
4. Dolgova, A.I. (1998). *Organizovannaja prestupnost* [Organized crime]. Moscow, 228. [in Russian].
5. Karpov, N.S., Yevdokymenko, S.V. (2001). *Zlochynna diialnist* [Criminal activity]. Kyiv, 59. [in Ukrainian].
6. Komissarov, V.S. (1994). *Ponjatie banditizma v ugovnom prave* [The concept of banditry in criminal law]. *Vesnik MGU, serija 11. «Pravo»* [Bulletin of the Moscow State University, series 11. "Law"], no. 4, 45. [in Russian].
7. Kononov, V. (1993). *Chto takoe organizovannaja prestupnaja gruppa* [What is an organized criminal group]. *Zakonnost' [Legitimacy]*, no. 8, 25. [in Russian].
8. Kontemirov, V.T. (1992). *Kriminalisticheskaja harakteristika grupp v sfere organizovanoj prestupnosti*: Avtoref. dis...kand.jurid.nauk [Criminalistic characteristics of groups in the field of organized crime: Synopsis of a thesis for PhD degree in law]. Volgograd, 19. [in Russian].
9. Kudrjavcev, V.N., Jeminov, V.E. (1997). *Kriminologija*: Ucheb. [Criminology: A Tutorial]. Moscow, 258. [in Russian].
10. Lysychenko, V.K. (2001). *Dyskusiini pytannia shchodo poniattia «orhanizovana zlochynnist» i typovi oznaky kryminalnykh utvoren v Ukraini* [Discussion questions on the concept of "organized crime" and typical signs of criminal formations in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho yurydychnoho instytutu MVS Ukrainy: Zbirnyk naukovykh prats* [Scientific Herald of the Dnepropetrovsk Institute of Law of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine: Collection of scientific works], 59. [in Ukrainian].
11. Liholob, V.G., Filonov, V.P., Kovalenko, O.I., Mihajlova, A.E. (1997). *Kriminologija: Ucheb. (dlja uchebnykh zavedenij MVD Ukrainy)* [Criminology: A Tutorial (For educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine)]. Kyiv, 206, 214, 215. [in Russian].
12. Meretukov, G.M. (1995). *Pravovye i kriminalisticheskie problemy bor'by s narkobiznesom, sovershaemym organizovannymi prestupnymi gruppami*: Avtoref. dis...d-ra jurid. nauk [Legal and criminalistic problems of combating drug trafficking committed by organized criminal groups: Synopsis of a thesis for ScD degree in law]. Moscow, 30. [in Russian].
13. *Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy* [New Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language] (1998). Vol.3. Kyiv, 130. [in Ukrainian].
14. Panova, E.V. (2005). *Predmet prestuplenij, svjazannyh s nezakonnym oborotom narkoticheskikh sredstv i psihotropnykh veshhestv*: Avtoref. dis. kand. jurid. nauk [The subject of crimes related to illicit trafficking of drugs and psychotropic substances: Synopsis of a thesis for PhD degree in law]. Moscow, 27. [in Russian].
15. Samokhin, O.Iu. (2004) *Zmist kryminalistychnoi kharakterystyky nezakonnoho obihu narkotychnykh zasobiv* [The content of forensic characteristics of illicit drug trafficking]. *Visnyk Kyivskoho nats. universytetu im. T. Shevchenka: Yurydychni nauky* [Bulletin of T. Shevchenko National University of Kyiv: Jurisprudence], no. 60-62, 47. [in Ukrainian].
16. Shutemova, V.T. (1998). *K voprosu o dokazyvanii ustojchivosti band* [To the question of proving the stability of gangs]. *Sledovatel' [Investigator]*, no. 5, 8. [in Russian].